

Романюк Анастасія Михайлівна, курсант
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ;
Удовенко Жанна Володимирівна, кандидат
юридичних наук, доцент, професор кафедри
криміналістичного забезпечення та судових
експертиз навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ДОМАШНІЙ АРЕШТ ЯК ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД В УКРАЇНІ

Щодня з різних джерел у законодавчій сфері ми дізнаємось про правові оновлення, які законодавець для нас підготував. Однією з новел кримінального процесу в Україні був такий вид запобіжного заходу, як домашній арешт.

Цікаво, що таке нововведення було сприйняте позитивно абсолютною більшістю експертів, навіть найбільш критично налаштованих. Метою впровадження цього запобіжного заходу є заповнення проміжною ланкою великої прогалини між заходами, які не пов'язані з обмеженням свободи та триманням під вартою. Питання домашнього арешту є найменш вивченим і найбільш спірним у системі заходів процесуального примусу України.

У провадженні місцевих загальних судів знаходилося 4,9 тис. клопотань про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту; 4,8 тис. розглянуто, з них 4,4 тис. або 90,7 % задоволено, відмовлено у задоволенні 277 або 5,8 % клопотань, за результатами розгляду 151 або 3,1% клопотань продовжено строк домашнього арешту [1].

Ці статистичні дані свідчать, що доволі розповсюдженим у судовій практиці є застосування саме цього запобіжного заходу. Водночас мають місце порушення слідчими суддями норм КПК, що стає підставою для скасування судових рішень, зокрема, недоведеність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним кримінального правопорушення та наявності ризиків, передбачених у ст. 177 КПК; в ухвалях слідчих суддів не завжди зазначається адреса житла, яке забороняється залишати підозрюваному та період, у який підозрюваному забороняється його залишати.

Причому правильною є практика слідчих суддів, які застосовують цей запобіжний захід у згаданих випадках, з'ясувавши думку власника житла (якщо він відомий) та оцінивши всі обставини в сукупності, у тому числі міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання; наявність у нього родини і утриманців тощо.

Домашній арешт – вид запобіжного заходу, яким обмежує право підозрюваної або обвинуваченої особи за власним бажанням залишати житло цілодобово або у певний період доби. За ст. 181 КПК України, домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі.

Головна мета такого арешту – позбавлення особи волі у вигляді ізоляції, тільки не у в'язницях чи слідчих ізоляторах, а можливість перебування вдома (наприклад, у власній квартирі або будинку, орендованій квартирі), чим і відрізняється від тюремного ув'язнення.

Доречи, не обов'язково, щоб житло належало на праві власності саме підозрюваному. Це може бути будь-яке приміщення пристосоване для проживання, яке знаходиться в постійному чи тимчасовому володінні підозрюваного. Вважаємо, що таке законодавче тлумачення житла не можна беззастережно застосовувати під час обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. Адже, згідно із вказаним вище визначенням, житлом є будь-яке приміщення. А під час визначення місця, яке підозрюваному, обвинуваченому забороняється покидати під час застосування домашнього арешту, приміщення має бути не будь-яким, а лише жилим. Так як не доцільно обирати домашній арешт із заборорою залишати службові приміщення чи офіси, навіть якщо вони і пристосовані для проживання. Навряд чи доцільно застосовувати домашній арешт із заборорою залишати, скажімо, купе поїзда чи туристичну палатку.

В цьому запобіжному заході існують обов'язки особи, яка знаходиться від домашній арештом. Існують і додаткові обов'язки, які виникають при певних обставинах, наприклад: пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності; докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання тощо.

У законодавстві зазначені наслідки невиконання умов запобіжного заходу, а саме:

– менш суворим наслідком у разі порушення вимог домашнього арешту є покладення додаткових обов'язків на особу (наприклад, якщо ці обов'язки не були покладені раніше – застосування «електронного браслету», заборона відвідувати певні місця, зобов'язання здати на зберігання закордонний паспорт та навіть пройти курс лікування від алкогольної залежності тощо);

– і як суворий наслідок є зміна запобіжного заходу на більш суворий (найчастіше – тримання під вартою).

Водночас за невиконання підозрюваним, обвинуваченим зобов'язань, передбачених таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука, на цих осіб накладається грошове стягнення. Аналогічної норми щодо домашнього арешту немає. Ми вважаємо, що необхідно передбачити грошову відповідальність особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, за невиконання нею своїх обов'язків, оскільки наявність такої відповідальності буде додатковим фактором, що стимулюватиме підозрюваного, обвинуваченого дотримуватися покладених на нього обов'язків.

Проте очевидним є і той факт, що при застосуванні цього заходу деякі особи змогли ухилитися від органів досудового розслідування та суду, що було зумовлене недосконалістю роботи електронних засобів контролю.

Таким чином, можна сказати, що домашній арешт як запобіжний захід в кримінальному провадженні в Україні з одного боку є прогресивним для українського законодавства, а з іншого – потребує удосконалення.

Список використаних джерел

1. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14/page3>. – Назва з екрана.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Назва з екрана.